

Waarom ik Permeke vandaag bewonder

„Ik bestudeer de wetten om ze nadien te overtreden” (Ludwig Van Beethoven)

Men kan Permeke zien als een exponent van zijn tijd, een tijd waarin de boer nog zijn beer proefde, een tijd ook waarin het expressionisme bij middel van zijn heraut Permeke aan deze boer de vierkante schouders gaf waarmee hij als mythe de geschiedenis instapte.

Maar nu de tijd van de boer en het expressionisme voorbij is, valt de vraag in hoever Permeke als 'beeldend kunstenaar' weerstaat aan de onverbidde tand des tijds? Op zoek naar het antwoord op deze ultieme vraag confronteer ik drie van zijn beste werken met werken van twee andere scheppers van monumentale vormen uit andere tijden, namelijk de (honderdvoudig-complexere) universele geniën Michelangelo en Bruegel. Met deze confrontatie beweeg ik mij niet op het kunsthistorische vlak, maar wil ik vanuit het specifiek-beeldende heel even *zichtbaar maken* waarom ik Permeke *vandaag* nog een groot, ja een geniaal kunstenaar vind. Uiteraard wil ik dit kleine eresaluut vooral schrijven met beelden.

1. Michelangelo: *Laatste Oordeel*, detail/Sixtina
2. Permeke: *Den Welgezinden*, bijgeschilderde tekening
3. Permeke: *Moederschap*, tekening
4. Michelangelo: *onafgewerkt beeld*
5. Permeke: *Naakt*, bijgeschilderde tekening
6. Bruegel: *De nestrover*, detail
7. Michelangelo: *Adam*, detail, plafond Sixtina

3 / 4 / 5 / 6 ▶

In deze beslissende beeldconfrontaties blijft Permeke als *schepper van beelden* perfect overeind, meer nog... ondanks het onderlinge enorme cultuurhistorische en inhoudelijke verschil blijken zij alle drie con-geniaal

in het plastische en openbaren zij *de taal der groten*.

Zo bezitten zij — krachtens hun beeldend genie — het vermogen om met hun anatomische vormkennis 'iets uitzonderlijks te

doen'. Dit iets doen wil zeggen dat zij 'de wetten overtreden' om een plastisch gebeuren te scheppen. En in deze wetsovertreding gaan zij zeer ver.

Voor Michelangelo die zijn leven lang geïsoleerd werd door de wetenschappelijke kennis van de anatomie, durft de anatomie in zijn latere werken ongelofelijk chargeren, manipuleren en geweld aandoen. Sommige van zijn figuren lijken dan ook op opgehoopte berglandschappen met veel te grote torso's en opgezwollen ledematen, en wat bij anderen als onmogelijk en rommelig zou overkomen wordt bij hem kolossaal... 'het klopt'! In hun kolossale verhoudingen lijken deze figuren dan ook niet zozeer een constructie maar een *worp*! Van dergelijke

'worpen' zit zijn 'Laatste Oordeel' overvol. Als wij uit dit werk een figuur isoleren (fig. 1) en dit plaatsen naast een 'worp' van Permeke (fig. 2) dan schijnt één en ander 'plastisch te kloppen' en zijn zij con-geniaal in de wetsovertreding ten voordele van hun stijl. En wat voor een stijl!

Eén van de meest fenomenale scheppingen van Permeke vind ik de tekening 'Moederschap' uit Oostende (fig. 3). Wat een zonderling gebeuren: een soort oermassa als graniet en breekbaar als een bevroren ruittekening, tegelijk barbaars-koninklijk als Paaseilandbeelden of negersculpturen en zinnelijk-oerkrachtig als Michelangelo's sterkste beelden.

Het ondergrondse gegrom van deze vulka-

nische Michelangelo-kracht zien (en beluisteren!) wij vooral in zijn onafgewerkte latere beeldhouwwerken (fig. 4): uit de oermassa worden vormen naar buiten gestuwd, de schepping is volop aan gang, *de geboorte is bezig*. Hetzelfde 'geboorte-gevoel' ervaren wij bij het zien van de tekening van Permeke: uit de oermassa van de korrelige krijtmaterie (gevoelig als het korrelig marmer) stulpen organische vormen naar buiten, een gebeitelde kop, een krachtige borst, een teder silhouetlijn van een kind, een wriemelende handwring en twee zware buitenwaartse voeten als steunberen. Bij nader toezien heeft de moeder geen armen, geen schoot, geen benen... en lijkt zij een onmogelijk brouwsel, een anatomisch wangedrocht... maar wonder bij wonder... de tekening als *Mysterievol teken én Plastisch gebeuren* overtuigt overdonderend! *Zij is als teken en tekening een oergebeuren*. Krachtens het instinct, de intuïtie en de intelligentie van Permeke voor 'het beelden-de', heeft hij hier een mirakel verwezenlijkt!

Een mirakel kunnen wij niet (en nog minder wetenschappelijk) verklaren, wij kunnen het alleen ervaren en ervan getuigen.

Tenslotte nog een drievoudige beeldconfrontatie: Permeke (fig. 5) Bruegel (fig. 6) en Michelangelo (fig. 7). Ondanks het feit dat Michelangelo, zoals de kunstgeschiedenis ons leert, zwanger was van de neoplatonische renaissanceopvattingen evolueert hij in zijn latere werken alsmaar meer weg van zijn tijd en zijn tijdgenoten, om tenslotte het alleenstaande (nergens te klasseren) fenomeen Michelangelo te worden. Even alleen in de geschiedenis van de kunst staat Bruegel. Beiden krachtens hun oertalent. Eigenaardig genoeg (of niet zo verwonderlijk) komen de 'goddelijke' Michelangelo en de 'boerse' Bruegel nu en dan verrassend dicht bij elkaar: hun archetypale figuren openbaren (ondanks het verschil in afmeting, klederdracht, wereldbeeld) éénzelfde monumentale en stilistische grootsheid. Beiden zijn in staat hun potige loodzware figuren te onttrekken aan plompheid en lomphheid en te metaforeren tot veerkracht en schoonheid. Deze metaforerende glans noemen wij *stijl*. Hetzelfde stilistische wonder geschiedt in het monumentale naakt van Permeke. Machtig als een oeroude door weer en wind getorste boomstronk is het tegelijk mythisch en realistisch of 'goddelijk' en 'boers': een reuzin geboetseerd met aarde. Ook in die zin komen in dit werk van Permeke Michelangelo en Bruegel — heel even — samen. Permeke in het gezelschap van de grootsten? Jawel, kijkt u maar!

De 'moderne' Permeke is, zo te zien een 'klassieker' geworden, of andersom net zoals alle grote 'klassieken' blijkt hij tijdloos-modern, dit is eetbaar voor alle tijden. Leve Permeke!

Harold Van de Perre

